

להזרזת נתן

גליון צ"ט (שנה ג') ◊ יום כיפורים ◊ חודש תשרי שנת תשפ"ד

תורת נתן פנינים על המועדים מספרי "להורות נתן"

אמאי צריך להתוודות
על האונס

על חטא שחטאנו לפניך
באונס וברצון (מתוך סדר הוי"ו).

אמרו ביומא (פ, ב) בעבירות שמתודה עליהן ביוה"כ פ, וצריך לפרט את החטא, שנאמר (תשא לב) אנה חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב, וכתבו בתוס' ישנים שם, דעל ידי כך תקנו בתפלות יוה"כ על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון וחבירו עכ"ל.

וצריך ביאור, אמאי צריך להתוודות על האונס, הלא אונס רחמנא פטריה, וכתב בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' מא"א) שאם אכל מאכלות אסורות באונס פטור מכפרה, וכן בשו"ע יו"ד (סי' קפ"ה ס"ד), וכ"כ בהגהות חת"ס לשו"ע (אורח סי' תרכ"ד) שאם אכל בשר משום דסומך על הרוב שהוא כשר ואח"כ נמצא טריפה, אין צריך כפרה ע"ש. ועיין ס' נתן פרוי על ה' נדה (סי' קפ"ה סק"ב). ואמאי צריך להתוודות על האונס.

אולם יבואר על פי מעשה המובא בס' נחל אשכול על ס' האשכול, בשני יהודים מגולת ספרד שדרו בעיר אמסטרום, ונסעו בספינה בגלל מסחרם, וספינתם כמעט שנשררה, ונמלטו לחוף מדינת ספרד, אשר שם אנסו יהודים לעבור על דתם, וכשעלו לחוף התאכסן כל אחד אצל נכרי, ולא גילו שהם יהודים כי אז אחת דתם, וכעבור איזה זמן נזדמן להם ספינה לחזור לעיר מגורתם, ואחד משני השותפין שהתאכסן אצל נכרי, אמר לו בעל הבית טרם הפרדו ממנו, דע שאני מכיר על פניך שאתה יהודי, ובודאי שאתה מצטער על שהיית אנוס לאכול אצלי מאכלות אסורות כי יראת גלגול שאתה יהודי, אולם דע לך שגם אני יהודי מוסתר, וכל מה שאכלת אצלי הוא כשר, כי בסתר אני שוחט את העופות לצרכי. והיהודי שמח מאוד בלבו על שלא נכשל במאכלות אסורות, וכשעלו לספינה ונתרחקו מן החוף, סיפר זאת לחבירו המעשה הנורא שקרה לו, שנזדמן להיות אצל יהודי מוסתר ושאל רק מאכלות כשרות, וחבירו הצטער מאוד על אשר הוא נאלץ לאכול מאכלות אסורות ולא נזדמן לו יהודי מוסתר להאכילו כשרות. וכאשר הגיעו לעיר אמסטרום, נכנסו שניהם לחכם העיר לספר את אשר קרהו, ויאמר השותף שנכשל במאכלות אסורות, איך יתכן שאנחנו

שנינו שותפין ושנינו שומרים תורה ומצוות ומדקדים בקלה כבחמורה, ואמאי אינה הקב"ה לשותפי שהוא נזדמן להתאכסן אצל יהודי מוסתר ולאכול רק כשרות, ואני נקלעתי לגוי ונאלצתי לאכול מאכלות אסורות, ואמאי לא זכיתי גם אני להנצל מאיסורים, ושאל אותו החכם, אמור נא אולי אכלת פעם אחת בחיך מאכל איסור ברצון, וענה לו היהודי, חס ושלום מעולם לא אכלתי מאכל איסור, ואמר לו החכם נא לחשוב אולי תיזכר שאכלת פעם אכילת איסור, והתחיל אותו יהודי לחשוב וזכר שבימי נעוריו שחק פעם עם נערים גוים, והם אכלו גבינה של עכו"ם, ואף הוא חשקה נפשו לאכול ממנה וטעם מעט מן הגבינה. ואמר לו החכם עכשיו תדע שזוהי הסיבה שלא נזדמן לך להתאכסן אצל יהודי כמו חברך, כי חברך מעולם לא אכל שום מאכל איסור ברצון, ועל כן עזרוהו מן השמים שלא יכשל גם עכשיו לאכול איסור באונס עתה"ל.

וחינן מזה כי באמת אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, וממילא שומרים את הצדיק שלא יבוא לידי איסור אף באונס, אבל כל זה אם הוא נזהר מעולם מלעבור ברצון, דאז שומרים אותו שלא יעשה איסור באונס, אבל מי שפעם אחת עשה איסור ברצון, שוב אינו במדרגה שישמרו אותו מן השמים שלא יבוא לידי איסור באונס, ויתכן שיכשל באונס.

ועל פי זה מובן מה שמתוודים על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון, דלכאורה אמאי מתוודים על האונס הלא אונס אין צריך כפרה, אך התינוך הוא שלפעמים עושה איסור באונס שמקורו הוא מחמת הרצון, שעשה פעם איסור ברצון, וזה שאומרים על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון ר"ל על האונס שבא על ידי רצון, ואונס כזה צריך כפרה.

גם יש לפרש עפ"י מה שכתב הפלאה ז"ל (כתובות ג.) שאם עבר עבירה באונס, אבל הוא היה עושה את העבירה גם ברצון, אין דינו כאונס אלא כעושה ברצון עיי"ש. וזה שאומרים על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון, שמתוודה על חטאו שעשה באונס, אבל הוא היה עושה את החטא גם ברצון, והיינו האונס שהיה עושה גם ברצון דצריך כפרה.

שיח מזהר"ן

פנינים מספר
"שיחות מלוא מלכה"

הגה"ק רשכבה"ג רבינו עקיבא איגר זי"ע

אבד"ק פוזנא יצ"ו | מאמר ב'

י"ג תשרי

גמילות חסדי וביקור חולים:

רבינו היה מיוסר ביסורים גדולים כל ימי חייו, והוא כותב בצוואתו שהוא מבקש שלא יכתבו עליו שבחים ותוארים וגם לא יגידו עליו דברי הספד, רק יאמרו עליו שמיים היותו בן ט"ו או ט"ז שנים למד תורה עם תלמידים ביסורים גדולים. וראיתי שכתב תלמידו המובהק הגר"ר אליהו מנריידיץ זי"ע (שהיה מפורסם כאיש מופת וצדיק גדול) בהסכמה על ס' הגהות רע"א על שו"ע חו"מ ואה"ע, שכוין שרע"א למד תורה כל ימיו מתוך יסורים גדולים, ע"כ צריכים לסמוך ולבטוח שכל מי שילמד בספרי הרע"א ינצל מיוסרי הנפש הגוף והרכוש ויהיה כן מזכותו. ורבינו היה אדם חלש מאד ואעפ"כ השליך נפשו מנגד למען התוה"ק.

רבינו ידוע בכל העולם כולו כמיוחד מגדולי התורה בדורות שעברו שהאיר את העולם בספריו וחיידושי הרבים, אבל אינו מפורסם כל כך בגדולתו בגמילות חסדים שהיתה לא פחות מגדלותו בתורה. קודם בואו לכהן ברבנות בפוזנא היה רב בקהילת מערקיש פרידלאנד, ורח"ל פרצה בעיר מגיפה נוראה והרבה נשים מתו בשעת לידתם, ונשארו הרבה תינוקות קטנים שהיו צריכים לינק, ובאותם הימים היה הדבר סכנה גדולה שלא היו מאכלים אחרים ליתן לתינוקות, ורבינו כינס את תושבי העיר לאסיפה דחופה, וביקש מהם שכל אחד יכניס לתוך ביתו תינוק אחד לפרנסו להחזיקו ולהחיותו, וישכור כל אחד מינקת בשביל התינוק, ורבינו לא סמך על הבטחותיהם בלבד, אלא הוא עצמו הלך וסיבב אצל בתייהם של אנשי העיר בכל יום ראשון אחרי השיעור, והשגיח ודאג מקרוב לטובת בריאותם של התינוקות היתומים. ובמיוחד הגדיל לעשות במצוות ביקור חולים, ובכל יום ויום היה הולך ומסבב אצל בתייהם של החולים לדרוש בשלומם הטוב. וכן נהג רבינו אחר כך בהיותו רב בפוזנא שהקים בית חולים בסייעו של גביר אחד - וכמו שנאמר להלן - וגם שם נהג לבקר את החולים כל יום, ולעת זקנותו שכבר כוחותיו עזבוהו במקצת, שכן רבינו שני יהודים שהם ילכו ויסבבו אצל החולים, ורבינו שילם להם מכספו בעבור טרחתם, והם היו צריכים ליתן לפניו דין וחשבון מפורט את הנעשה והנשמע אצל החולים, ואמר להם שיאמרו להחולים שהם שלוחיו של לבקרים.

בשנת תקצ"א כשרבינו רבי עקיבא איגר כבר היה רב בעיר הגדולה פוזנא, פרצה ל"ע מגיפה שם בכל הערים הנמצאות באזור ההוא, ורבינו יצא באותם הימים מגדרו בפעולות נמרצות למען בריאות החולים ומיגור המגיפה שהשתוללה בכל תוקפה והרגה ללא רחם מאות אנשים נשים וטף ל"ע, ורבינו השתדל מאד ופעל גדולות ונצורות בענינים שונים, עד שמלכות פרייסין העניקה לרבינו מתנת "מודליה" כאות הוקרה והערכה על מעשיו הברוכים.

ראיתי פעם כתב ידי שיש שנכתב באותה תקופה ע"י ראשי הקהלה, שבימים הנוראים שנת תקצ"ב בעת המגיפה ל"ע, תיקן רבינו והבד"ץ דשם כמה תקנות למען בריאות האנשים, ומהם תיקן שאסור לכל האנשים לבוא להתפלל בבית הכנסת בימים טובים, משום שבמקום שנמצאים הרבה אנשים חסר אויר צח והוי סכנה, ותיקנו שמחצית

המשך בעמוד הבא

יפה נדרשת

תפילת מרנא החת"ס שהקיסר לא יגיע בעיצומה של יום כיפור

מספרים שפעם היה צריך הקיסר להגיע לעיר פרעשבורג, עירו של החת"ס, והיה אמור להגיע בעיצומו של יום הכיפורים, והקימו שערים וכתרים לקראת קבלת הפנים, והחת"ס חשש שיצא מהענין חילול יום הקדוש, מכיון שגם בני ישראל יצטרכו לקבל פני הקיסר, ושלא שליחים שישתדלו אצל השלטון שלא יגיע ביום הכיפורים, אבל דבריהם נפלו על אזנים ערלות, והחת"ס הצטער מאד על חילול יום הקדוש, שיגרם ע"י ביקור הקיסר בעיר.

וסיפרה בתו של החת"ס, כי בערב יום הכיפורים נשאר החת"ס בבית הכנסת עד אחר חצות היום, ומיד כשנכנס לביתו החלו לרדת גשמים עזים שהציפו את כל העיר, והרבה בתים נשטפו מחמת מי הנהר דונאי העובר בעיר פרעשבורג, וגם כל שערי הכבוד שהוכנו לכבוד המלך נהרסו, והקיסר ביטל את בואו לעיר.

וסיפרה בתו של החת"ס, כי אחרי יום הכיפורים באותה שנה, חלה החת"ס במחלה והיה חולה מסוכן במשך שלשה שבועות. רואים מהסיפור הנ"ל שני דברים בגדלות רוחו של החת"ס, האחד, שהתאמץ במסירות נפש ממש שלא יבוא לידי חילול יום הקדוש, והשני, כאן ראינו את כח תפלתו של החת"ס, שהצליח לפעול בגבהי מרומים בתפלתו, להביא שטף מים רבים כדי שהקיסר לא יבוא לעיר.

(מוצש"ק ר"ח מרחשוון שנת תשמ"ח)

